

บทความทางวิชาการ

งานอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรมปูนปั้นเขียนสีวิหารวัดดอนทอง ต.ดอนทอง อ.เมืองพิษณุโลก จ.พิษณุโลก

วัดดอนทอง เป็นหนึ่งในวัดสำคัญของตำบลดอนทอง อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยมีประวัติ ความเป็นมาที่ยาวนานกว่า ๑๐๐ ปี ปรากฏหลักฐานว่าสร้างเป็นวัดเมื่อประมาณ พุทธศักราช ๒๔๕๗ ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) และปรากฏชื่อวัดอยู่ในรายการเสด็จตรวจการณ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จตรวจการณ์คณะสงฆ์ในมณฑลพิษณุโลก เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๐ ด้วย วิหารหรืออุโบสถหลังเก่าประจำวัดดอนทอง สร้างขึ้นเมื่อประมาณพุทธศักราช ๒๔๖๒ อุโบสถเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน หลังคาทรงจั่วซ้อนลดหลั่น ๒ ชั้น มุงกระเบื้องปลายแหลม มีเสามุขยื่นออกมาด้านหน้าวิหาร ประตูทางเข้าออกวิหารอยู่ทางด้านทิศตะวันออก มี ๒ ช่องด้านซ้ายและด้านขวา ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยอยู่บนฐานชุกชีบัวคว่ำบัวหงายและมีฐานเขียนเป็นทรงเหลี่ยม รูปแบบศิลปกรรมเป็นแบบรัตนโกสินทร์ ฝีมือช่างพื้นถิ่น ภายนอกวิหารแห่งนี้มีประติมากรรมปูนปั้นเขียนสีที่ผนังหลังด้านทิศตะวันตก อันเป็นผนังก่อทึบ มีขนาด ๑.๘ x ๓ เมตร สันนิษฐานว่าเป็นภาพเล่าเรื่อง “ขบวนแห่นางสงกรานต์ใน พ.ศ. ๒๔๖๒” ซึ่งตรงกับ ปีที่สร้างอุโบสถ

จากการสำรวจพบว่า วิหารมีสภาพทรุดโทรมมาก เนื่องจากวิหารแห่งนี้ไม่ได้ถูกใช้งานในศาสนาพิธีมาเป็นเวลานาน ชั้นปูนฉาบเสื่อมสภาพตามกาลเวลา ประติมากรรมปูนปั้นเขียนสีซึ่งอยู่ภายนอกอาคาร ลวดลายปูนปั้นบางส่วนแตกหักหลุดหาย มีคราบตะไคร่ มูลสัตว์ปีกที่บริเวณปูนปั้นเป็นจำนวนมาก และภายในวิหารที่บริเวณฐานชุกชีมีปูนชำรุดเสื่อมสภาพ หลุดร่วง เป็นโพรง และที่น่าเศร้าใจที่สุดคือได้พบว่าศิลปกรรมส่วนใหญ่ของวิหารนี้ได้ถูกทาทับด้วยสีใหม่ด้วยสีทอง สีม่วง สีขาว มุก ประเภทสีอะคริลิกและสีพลาสติก อันเป็นการกระทำที่เกิดจากความไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ สีที่ทาทับนั้น ส่งผลให้ความชื้นสะสมภายในชั้นปูนฉาบ จนเกิดเป็นเชื้อรา ทั้งลวดลายปูนปั้นเขียนสีและฐานชุกชีที่ถูกทาทับนั้นมีลวดลายและภาพจิตรกรรมที่สวยงามทรงคุณค่าที่ถูกบดบังแทบไม่เหลือความเป็นของแท้ดั้งเดิม และยังเป็นการทำลายคุณค่าของศิลปกรรมความงดงามของโบราณสถานไปอย่างน่าเสียดาย

กลุ่มงานอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม กองโบราณคดี ได้รับมอบงบประมาณเงินเหลือจ่าย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ (ครั้งที่ ๔) ในการอนุรักษ์งานจิตรกรรมและประติมากรรมที่วัดดอนทองแห่งนี้ งานมี ๒ ส่วนด้วยกัน นั่นคือ ส่วนของฐานชุกชีภายในวิหาร และประติมากรรมปูนปั้นเขียนสีผนังด้านนอกทางทิศตะวันตกของวิหาร ขั้นตอนการทำการอนุรักษ์คือ การทำความสะอาด การลอกสีที่ถูกทาทับด้วยน้ำยาเคมีที่ได้รับการรับรองแล้วว่าสามารถใช้ได้ในงานอนุรักษ์งานศิลปกรรม การเสริมความมั่นคงให้กับชั้นปูน ชั้นสี ชั้นรองพื้นและลวดลายปูนปั้น และท้ายสุดคือการเขียนสีซ่อมตามหลักการอนุรักษ์เพื่อให้สวยงามและกลมกลืน

และเมื่อหลังการทำการอนุรักษ์แล้วเสร็จ ก็เป็นที่น่าดีใจเป็นอย่างมากที่สามารถนำความงามและคุณค่าของศิลปกรรมกลับมาได้ค่อนข้างสมบูรณ์ เราได้พบภาพจิตรกรรมที่อยู่ภายใต้สีที่ถูกทาทับเป็นจิตรกรรมเขียนสีประดับตกแต่งไว้บริเวณฐานชุกชีบัวคว่ำบัวหงายเป็นลวดลายบัวคว่ำและบัวหงาย มีลายช่อดอกไม้บริเวณผ้าทิพย์ และที่ฐานเขียนทรงสี่เหลี่ยมลวดลายที่ปรากฏเป็นลวดลายจีนลายประแจจีน สัตว์มงคลและต้นไม้มงคลต่างๆ เช่น นก ปลา ไก่ ต้นสน ดอกเหมย ดอกโบตั๋น ซึ่งเป็นสิ่งสิริมงคลและเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์

ส่วนงานประติมากรรมปูนปั้นเขียนสีภายนอกวิหารนั้นเป็นภาพเล่าเรื่อง “ขบวนแห่นางสงกรานต์ใน พ.ศ. ๒๔๖๒” ซึ่งตรงกับ ปีที่สร้างอุโบสถ โดยเบื้องหน้าของภาพมีเทพีทรงแพะเป็นพาหนะถือธงนำขบวน สู่ถึงปี่มะแหม่ ปี่นักขัตไทยประจำ พ.ศ. ๒๔๖๒ ตรงกลางเป็นรูปนางสงกรานต์ นามว่า “ทุงษะเทวี” เสด็จมาเหนือหลังครุฑเป็นพาหนะ เบื้องหลังมีหมู่เทวดาถือฉัตรและพัดวิชนี เบื้องล่างมีพญานาค ๗ ตัว สอดคล้องกับคำพยากรณ์วันสงกรานต์ประจำปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ซึ่งระบุว่า ปีนั้นมีนาคราชให้น้ำ ๗ ตัว กลุ่มสีที่ใช้ในงานประติมากรรมนี้ประกอบด้วยสีคราม สีแดง และสีส้ม ส่วนใหญ่เป็นลวดลายของเครื่องประดับ ลายผ้า เกล็ดและลวดลายบนกายของพญาครุฑและพญานาค นอกจากนี้ ยังพบงานจิตรกรรมบริเวณองค์ประกอบต่างๆ ของอาคาร เช่น ฐานพระ ฐานชุกชี เป็นต้น แสดงลวดลายประเภทพันธุ์ไม้และปลาตะเพียน ตลอดจนลวดลายแบบไทยประเพณีฝีมือช่าง พื้นถิ่น ใช้โครงสีคราม และสีดำ ซึ่งงานศิลปกรรมเหล่านี้แสดงฝีมือช่างพื้นถิ่นที่อิสระและบริสุทธิ์ มีรูปแบบลวดลายและการใช้โครงสีตามวัสดุที่หาได้ในพื้นถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

เรียบเรียง นางสาวกนกวรรณ สุนทรวิภาต นายช่างศิลปกรรม ปฏิบัติงาน กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรม
และประติมากรรม

กองโบราณคดี

เอื้อเพื่อข้อมูล นางกิริยา ชนะกุล สิริธิวัง นักวิชาการช่างศิลป์ ชำนาญการพิเศษ กลุ่มอนุรักษ์
จิตรกรรมและประติมากรรม

กองโบราณคดี

อ้างอิง สำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย, รายงานการสำรวจเบื้องต้น โบราณสถานวิหารวัดดอน
ทอง (อุโบสถหลังเก่า) ตำบลดอนทอง อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก,
(เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๓) หน้า ๗

